

фонду обумовлено впливом трьох факторів-аргументів, включених до моделі:

$$F_{0,05}^{крит.} = 4,3; F_{спост.} = 144,4, F_{0,05}^{крит.} < F_{спост.}, \text{ що свідчить про}$$

істотність (не випадковість) зв'язку між розміром участі мешканців у відновленні житлового фонду та обумовлюючими її факторами.

Усі розрахункові значення t-статистик перевищують критичні, а це свідчить, що всі фактори-аргументи вагомі для оцінки рівня можливої оплати мешканців.

Дамо економічну інтерпретацію коефіцієнтам при x в отриманій моделі.

Коефіцієнт при x_1 свідчить, що кожні додаткові 10 % наявних пластикових вікон у квартирах мешканців у межах під'їзду збільшують можливий розмір участі мешканців у відновленні житлового фонду на 0,07 грн з одного квадратного метра; коефіцієнт при x_2 – що кожні додаткові 10 % наявних встановлених металевих дверей у квартирах мешканців у межах під'їзду збільшують можливий розмір участі мешканців у відновленні житлового фонду на 0,08 грн з одного квадратного метра; коефіцієнт при x_3 – що наявність відновленої вхідної групи у під'їзді може обумовити 0,54 грн з одного квадратного метра можливих платежів на відновлення.

Цікаво, що навіть за відсутності всіх перелічених елементів відновлення мешканці готові платити 0,17 грн з одного квадратного метра на відновлення житла (вільний параметр не є від'ємним). Це обумовлює необхідність розробки відповідних заходів, спрямованих на удосконалення організаційного забезпечення відновлення житлового фонду на регіональному рівні.

Практичне значення одержаної моделі полягає в тому, що вона може бути використана для оцінки привабливості житлового фонду з точки зору його відновлення в умовах розвитку конкурентного середовища. Виконані дослідження дають змогу розробити алгоритм пріоритетних напрямів діяльності механізму відновлення житлового фонду і розробити методичні рекомендації щодо його реалізації.

Удосконалення механізму відновлення житлового фонду повинне здійснюватись на основі більш повного урахування регіональних особливостей діяльності житлових підприємств. Сюди можна віднести наявність і технічний стан житлового фонду, технічну і матеріальну бази житлових підприємств, демографічну і соціальну структури населення.

Механізм відновлення житлового фонду повинен розвиватися не тільки шляхом пошуку нових джерел фінансового забезпечення, а й шляхом удосконалення економіко-організаційного і правового забезпечення, використання стратегій розвитку та моніторингу на основі індикативного планування.

Зміна системи фінансування житлово-комунального господарства, що супроводжується підвищенням ставок і тарифів на житлово-комунальні послуги для населення і зниженням аж до скасування рівня бюджетних дотацій, підвищує зацікавленість житлових підприємств у своєчасному надходженні платежів від населення, та разом з тим породжує проблему закладання в тарифи населення з оплати житлово-комунальних послуг інвестиційної складової.

Література: 1. Шутенко Л. Н. Технологические основы формирования и оптимизации жизненного цикла городского жилого фонда (теория, практика, перспективы) / Л. Н. Шутенко. – Харьков : Май-дан, 2002. – 1054 с. 2. Руденко В. А. Управління житловим фондом : навч. посібник / В. А. Руденко. – К. : Гнозис, 2008. – 174 с. 3. Добкін М. М. Виконавчі органи міських рад : монографія / М. М. Добкін. – Харків : ТД "Золота миля", 2009. – 288 с. 4. Манцевич Ю. М. Соціально-економічні проблеми розвитку житлового господарства України і стратегія його удосконалення : монографія / Ю. М. Манцевич. – К. : Профі, 2007. – 388 с. 5. Ачкасов А. Є. Стратегія регулювання зайнятості населення України. Теорія і практика / А. Є. Ачкасов. – Жито-

мир, 2002. – 512 с. 6. Припинити деградацію основних фондів стане можливим, якщо реалізується Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства / В. М. Бабаєв, Л. М. Шутенко, В. Т. Семенов та ін. // Міське господарство України. – 2003. – № 3. – С. 2–7. 7. Лега Ю. Г. Вдосконалення управління житлово-комунальним комплексом України в сучасних умовах розвитку національної економіки / Ю. Г. Лега, Т. М. Качала, Н. Ф. Чечетова. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – 220 с. 8. Онищук Г. І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика / Г. І. Онищук ; НАН України ; Рада по вивченню продуктивних сил України ; Дорогунцов С. І. (ред.). – К. : Науковий світ, 2002. — 439 с. 9. Оптимизация управления процессом деятельности строительного предприятия / Торкатюк В. И., Дмитрук И. А., Стадник Г. В. и др. – Харьков : ХНАГХ, 2004. – 552 с. 10. Сташевський С. Т. Організація міського будівництва в ринкових умовах (на прикладі житлового будівництва в м. Києві) : дис... канд. техн. наук: 08.06.01 / С. Т. Сташевський. – К., 1999. – 133 с. 11. Рыбак В. В. Развитие жилищно-коммунальной сферы городского хозяйства / В. В. Рыбак // Социально-экономические аспекты промышленной политики. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2000. – С. 56–68. 12. Манцевич Ю. М. Житло: проблеми та перспективи / Ю. М. Манцевич. – К. : Профі, 2004. – 360 с.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Орлов П. А.

Стаття надійшла до редакції
27.01.2011 р.

УДК 330.564.2:336.717.3

Кухтій Л. П.
Воробйова К. О.

ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ДИНАМІКУ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. Заощадження населення визначено як один з важливих чинників економічного зростання. Їх стан відображає процеси загальноекономічного розвитку України, включаючи соціальні аспекти, а також становлення фінансової та банківської системи. Досліджено один з макроекономічних факторів, які впливають на розмір заощадження населення, – валютний курс.

Анотация. Сбережения населения определены как один из важнейших факторов экономического роста. Их состояние отображает процессы общеэкономического развития Украины, в том числе социальные аспекты, а также становление финансовой и банковской системы. Исследовано один из макроэкономических факторов, которые влияют на объем сбережений населения, – валютный курс.

Annotation. Savings are considered as one of the important factors of economic growth. Their condition represents the processes of general economic development of Ukraine, including social aspects, as well as the establishment of financial and banking system. One of the macroeconomic factors that influence the size of savings – the exchange rate – is studied.

Ключові слова: банк, відсоток, депозит, населення, дохід, валютний курс, макроекономічні валютні ризики, заощадження, інвестиції.

Заощадження населення як основне джерело інвестиційних ресурсів у сучасній економічній літературі розглядають не тільки на рівні національної економіки, але й на рівні світової. Проблема формування заощаджень населення присвячено дослідження фінансових організацій, таких, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Організація економічного співробітництва і розвитку.

Також проблеми депозитної діяльності у контексті формування збережень й інвестицій розглядали такі видатні економісти, як А. Сміт, Дж. С. Мілль, Д. Рікардо, І. Фішер, Дж. М. Кейнс, М. Фрідмен, Г. Джонсон та ін.

Проблемам формування ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені роботи зарубіжних вчених, зокрема Г. Айленберґера, Р. Еллера, П. Роуза.

Значні розробки у вивченні депозитів у складі ресурсної бази сучасних банківських інститутів здійснили такі вітчизняні економісти, як В. Вітлінський, А. Гальчинський, В. Грушка, О. Дзюблюк, О. Заруба, Т. Ковальчук, В. Лагутін, А. Мороз, А. Пересада, О. Пилипченко, М. Савлук та ін.

Метою статті є дослідження того, які саме макроекономічні фактори можуть впливати на формування заощаджень населення та які фактори впливають на політику банків щодо встановлення відсотків.

Статистичні дані різних країн свідчать про зниження рівня заощаджень населення у всіх індустріальних країнах, найбільше ж зниження відбулося у США, Канаді, Австралії і Новій Зеландії. У той же час у Великій Британії, Франції, Німеччині та Японії істотного зниження не відбулося. Таким чином, специфіка впливу фінансової системи на обсяги заощаджень дозволяє зробити висновок про існування розбіжностей між країнами, орієнтованими на фондовий ринок (англосаксонська модель), і країнами, орієнтованими на банківський сектор (германо-японська модель).

У зв'язку з недостатнім обсягом ресурсів для економічного зростання, для України в умовах трансформативного періоду найбільш актуальною є активізація дій банківських установ щодо акумуляції заощаджень населення.

Для визначення найбільш дієвих інструментів грошово-кредитної політики важливим є вивчення основних чинників, які впливають на рівень заощаджень населення (табл. 1).

Таблиця 1

Основні фактори, що впливають на рівень заощаджень населення [1, с. 32–33]

Економічні фактори	Демографічні фактори	Соціальні фактори
дохід населення; процентні ставки; валютний курс; сальдо платіжного балансу; сальдо бюджету; рівень монетизації економіки; дефіцит бюджету; рівень оподаткування; лібералізація фінансового ринку; рівень інфляції	тривалість життя; стать населення; вік населення; рівень народжуваності	пенсійна система; рівень довіри населення до банківської системи

Але для врахування більшої кількості чинників, що впливають на рівень заощаджень, необхідно взяти до уваги дослідження різних учених, які вивчали їх на регіональному та національному рівнях (табл. 2).

Фактори, що впливають на рівень заощаджень у різних державах і регіонах [2, с. 247–250]

Автор	Країна / регіон	Фактори, що впливають на рівень заощаджень
С. Едвардс	Латинська Америка	- розвиток фінансового сектору; - активний платіжний баланс (позитивно); - ВВП на душу населення (негативно); - профіцит бюджету (негативно)
Н. Харіс, Дж. Лондес і Е. Вебстер	Австралія	- реальна відсоткова ставка (нейтрально); - зростання індивідуального доходу; - збільшення кількості дітей у родині (негативно)
А. Маечлер і К. МакДілл	США	- зростання відсоткової ставки; - стабільність банківської системи
М. Вакабаяши і Л. МакКеллер	Китай	- уповільнення темпів зростання доходу на душу населення (негативно); - старіння націй (негативно)
С. Денізер, В. Холгер і Ю. Ювон	Болгарія, Угорщина, Польща	- невизначеність у майбутніх доходах; - зниження середньої тривалості життя (негативно); - монетизація економіки
М. Шрутен і С. Стефан	Європейський союз	- лагове значення заощаджень; - зростання доходу на душу населення; - дефіцит бюджету (витісняє); - фіскальна політика
М. Кивилкім	Країни Середньої Азії і Північної Африки	- внутрішня інерція заощаджень; - зростання доходу на душу населення; - профіцит бюджету (негативно); - відсоткова ставка (нейтрально); - доступність кредиту (негативно)
О. Кузіна, Ю. Рощина	Росія	- нестабільність фінансового сектору; - девальвація національної грошової одиниці (негативно); - значна частина населення з низькими доходами

З табл. 2 видно, що науковці розглядають різні фактори, які впливають на розмір заощаджень. Важливо зазначити, що вченими розроблено теорії абсолютного, відносного та перманентного доходу, основою яких є аналіз впливу на рівень заощаджень певних факторів.

Основним дослідником впливу доходу на рівень заощаджень був Дж. М. Кейнс, який довів наявність прямої залежності між рівнем заощаджень і доходів:

$$S = -a + sY, \tag{1}$$

де S – персональні заощадження

a – константа ($a < 0$);

s – норма заощаджень;

Y – дохід у розпорядженні.

Негативне значення (a) означає, що заощадження можуть бути негативними для країн із невисоким рівнем доходу. Отже, частина заощаджень у ВВП повинна збільшуватися зі збільшенням доходу. Цей постулат був підтверджений у період між двома світовими війнами.

Однак після Другої світової війни статистичні дані навпаки показували, що збільшення доходу не привело до значного збільшення заощаджень у промислово розвинених країнах. Це відмічав у своїх дослідженнях С. Кузнец, який стверджував, що середня схильність до заощадження залишається незмінною в часі.

Таким чином, найбільш повно проявляється специфіка розбіжності схильності до заощаджень у тих дослідженнях, які наполягають на тому, що схильність до заощаджень різна при постійному та тимчасовому доході, причому схильність до заощаджень при тимчасовому доході є вищою від схильності до заощаджень при перманентному доході ($0 < b_1 < b_2 < 1$):

$$S = a + b_1 Y^P + b_2 Y^T \quad (2)$$

де Y^P – перманентний доход;

Y^T – тимчасовий дохід.

Отже, у короткостроковому періоді при збільшенні тимчасового доходу заощадження зростають, а при скороченні частки тимчасового доходу у довгостроковому періоді, заощадження зменшуються (рис. 1).

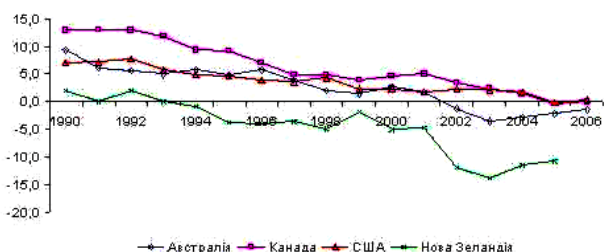

Рис. 1. Норма чистих заощаджень населення у промислово розвинених країнах у 1988 – 2006 рр., % [3]

У промислово розвинених країнах, таких, як США, Японія, Канада, Австралія, збільшення частки постійного доходу призводить до зменшення загальної схильності до заощаджень. Але у таких промислово розвинених країнах, як Італія, Німеччина, Франція, Швейцарія – не спостерігається такого ж різкого зниження заощаджень населення порівняно з іншими країнами – учасницями ОЕСР (рис. 2).

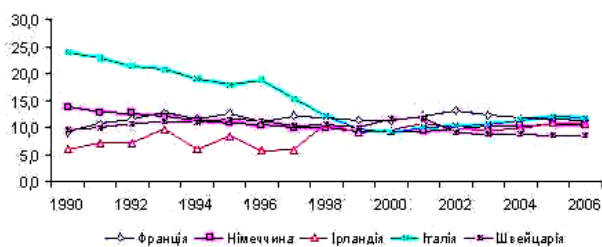

Рис. 2. Норма чистих заощаджень населення у промислово розвинених країнах, у % від отриманого доходу, 1988 – 2006 рр. [3]

Даний аналіз дозволяє зробити висновок про існування розбіжності між країнами, орієнтованими на банківський сектор, або – на фондовий ринок.

Необхідно відмітити, що при зниженні рівня доходу населення не знижує рівня свого споживання, а зменшує рівень заощаджень (основні положення теорії відносного доходу). Тому зростання заощаджень можливе тільки за умови постійного високого рівня доходу.

Отже, можна зробити такі висновки:

заощадження можуть бути негативними при низькому рівні доходу, за умови, що попередній постійний дохід був вищий, ніж теперішній;

у короткостроковому періоді, при збільшенні доходу заощадження зростають як в абсолютному, так і у відносному вираженні;

у довгостроковому періоді при збільшенні доходу заощадження зростають тільки в абсолютному вираженні, у

відносному ж залишаються постійними (норма заощадження як відношення частки доходу, що зберігається, до самого доходу).

Таким чином, визначимо такі фактори, що впливають на норму чистих заощаджень населення:

коефіцієнт монетизації як відношення грошового агрегату M2 до ВВП. Цей показник характеризує ступінь розвиненості фінансової системи, тому значення коефіцієнта має бути додатним;

темпи зростання ВВП на душу населення. Передбачається, що чим більшим є дохід на душу населення, тим більшу частину буде населення зберігати, тобто значення коефіцієнта має бути додатним;

індекс споживчих цін. Цей показник відображає ступінь макроекономічної стабільності, тому значення коефіцієнта повинне бути від'ємним;

реальна відсоткова ставка. Підвищення реальної відсоткової ставки обмежує поточне споживання на користь майбутніх періодів, що відображається у збільшенні заощаджень, і навпаки. Значення коефіцієнта має бути додатним;

курс національної валюти, який є одним з головних показників макроекономічної стабільності;

платіжний баланс. Коефіцієнт визначається як відношення сальдо платіжного балансу до ВВП. Якщо зовнішні заощадження витісняють внутрішні приватні заощадження, то коефіцієнт буде від'ємним;

рівень безробіття. Відповідно до мотиву заощаджень на непередбачений випадок, збільшення частки безробітних буде стимулювати до збільшення заощаджень, оскільки ймовірність зниження доходів у майбутньому збільшується. Значення коефіцієнта має бути додатним. Рівень безробіття, як і передбачалося, позитивно впливає на рівень заощаджень. Відповідно до мотиву на непередбачений випадок, підвищення рівня безробіття на 1 % збільшує заощадження населення на 0,34 – 0,38 %, тобто підвищення рівня безробіття може бути результатом зниження зростання економіки і, як наслідок, щоб уникнути різкого падіння рівня споживання через втрату роботи, населення зберігає доходи [4]. У Західній Європі не було знайдено будь-якого впливу рівня безробіття на заощадження населення, що пояснюється високими виплатами у зв'язку з безробіттям;

частка жителів, вік яких більше за 60 років, у структурі населення. Відповідно до теорії життєвого циклу Ф. Модільяні, старіння націй негативно впливає на сукупні приватні заощадження [5, с. 280–285]. Однак, як зазначалося, ефект, викликаний старінням націй, є неоднозначним, через мотив спадщини та прогнозованості економічних змінних. Тому визначити, яким саме буде значення коефіцієнта, не можливо.

Відповідно до гіпотези життєвого циклу заощадження населення зменшуються з віком у всіх індустріальних країнах, а саме: для США, Австралії, Канади, Нової Зеландії збільшення частки населення віком більше 60 років на 1 %, знижує заощадження населення на 1,03 – 1,25 %, а в Західній Європі заощадження знижуються на 1,63 % [6]. Результати розрахунків підтверджують гіпотезу Ф. Модільяні про те, що після виходу на пенсію індивіди починають витрачати власні заощадження, щоб зберегти попередній рівень споживання, тому очевидно, чому старіння населення є причиною зниження рівня заощаджень. Через це у Західній Європі, порівняно з країнами, які орієнтуються на фондовий ринок, більш значний вплив показника віку пояснюється високою часткою населення пенсійного віку у структурі суспільства.

Проблема збережень та джерел інвестицій – одна з найбільш актуальних для економіки перехідного періоду. Динаміка, механізм трансформації збережень в інвестиції є тими ендогенними чинниками, що визначають темпи розвитку економіки, можливості її структурної перебудови.

Формування грошових заощаджень стає можливим за високої продуктивності праці, збереження стабільності економічної системою і, одночасно, створює основу для прискорення економічного зростання. Вплив заощаджень на інвестиційну діяльність господарюючих суб'єктів забезпечується

трансформацією їх через механізми фінансового ринку в додаткові джерела фінансового забезпечення реального сектору економіки. Так, у розвинутих країнах заощадження населення покривають потреби реального сектору, державного бюджету, і навіть покриття торговельного балансу. Наприклад, домогосподарства США поставляють на фінансовий ринок до 200 млрд дол., 30 % з яких були направлені на кредитування населення.

Заощадження населення України незрівнянно менші. Статистичні дані за 2008 рік свідчать про те, що наше одне домогосподарство 87 % витрачає на споживчі товари, в тому числі 51,2 % на продукти харчування, включаючи алкогольні напої та тютюнові вироби. І лише 9,5 % на інші витрати, в тому числі на заощадження. За 2007 р. (для порівняння) витрати на споживчі товари становили 90,1 %, в тому числі на харчування – 55,2 % на інші витрати – 6,7 % [7].

Значна частина заощаджень була не тільки втрачена населенням, а й вилучена з фінансового обігу (понад 127 млрд руб.) при виході з СРСР, а гіпервисока і тривала інфляція в 1992 – 1995 рр. зробила неможливим формування заощаджень для більшості населення (за винятком заощаджень в іноземній валюті) [8, с. 132–133]. Але за останні роки сформувати достатню кількість заощаджень було просто не можливо. Крім того, деякою мірою процес заощаджень гальмують певні чинники, переважно монетарного характеру, серед яких:

інфляція негативно впливає на формування та розміщення заощаджень на всіх стадіях даного процесу, але найбільш відчутно – на стадії використання чистих грошових доходів. Населення, відповідно до рівня інфляції, збільшує споживчі витрати, що звужує дохідну базу заощаджень. Відчутно впливає інфляція і на розподіл заощаджень між національною й іноземною валютами. Доларизація заощаджень є закономірною реакцією на інфляційне знецінення, при чому більшість з таких збережень має готівкову форму. Виникає так звана "доларова пастка", унаслідок якої заощадження не беруть участі в інвестуванні економіки України, а населення вимушено кредитує економіку розвинутих країн;

девальвація гривні гальмує процес заощаджень, у тому числі за рахунок провокування інфляції, посилюючи ефект "доларової пастки", адже у домогосподарств, крім захисту збережень, з'являється додатковий стимул – дохід від зростання гривневої ціни активів в іноземній валюті. Одночасно зростають інвестиційні втрати національної економіки: готівкові заощадження в іноземній валюті та укладах в іноземні банки проходять повз вітчизняний фінансовий ринок і не беруть участь у задоволенні інвестиційних потреб економіки;

зниження рівня процента як проміжна мета монетарної політики неоднозначно впливає на заощадження: з одного боку, розширює можливості кредитування підприємств і створює передумови для зростання доходів та приросту заощаджень, випереджаючи падіння ставок закладами в іноземній валюті обмежує доларизацію; з іншого боку, послаблюється зацікавленість населення у спрямуванні заощаджень на фінансовий ринок;

недостатній рівень розвитку фінансового ринку і банківської системи, зокрема низька його транспарентність, і, як наслідок, недовіра населення до фінансових інститутів.

Таким чином, в економічному житті суспільства явище заощадження знаходиться в досить тісному зв'язку з явищем інвестування. Заощадження є основою інвестицій.

Стимулюючи зростання заощаджень, вони сприяють розширенню ресурсної бази функціонування фінансових ринків, збільшенню інвестицій в економіку, а отже – зміцненню бази своєї діяльності.

Тому заощаджувальний процес потрібно активно стимулювати з боку всіх економічних суб'єктів, які використовують у своїх інтересах його позитивні наслідки: держави загалом, окремих її органів економічного керування, центрального і комерційних банків, усіх небанківських фінансових посередників.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є те, що необхідно більше уваги приділяти саме насе-

ленню з низьким рівнем доходів, оскільки саме вони рухають економікою та впливають на найважливіші економічні процеси.

Література: 1. Дмитриева Е. А. Депозитные операции в системе услуг коммерческого банка: проблемы их эффективности / Е. А. Дмитриева // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки. – Черкаси : ЧДТУ, 2002. – № 3. – С. 32–39. 2. Банковские учреждения в развивающихся странах : в 2-х т. / под ред. Криса Дж. Барлтропа и Дианы МакНоттон. – Вашингтон : Всемирный банк реконструкции и развития, 1994. 3. Організація економічного співробітництва та розвитку. Режим доступу : <http://www.oecd.org>. 4. Асоціації українських банків. – Режим доступу : <http://www.aub.com.ua>. 5. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук. – К., 2000. – 384 с. 6. Інформаційний портал про банки України. – Режим доступу : <http://www.bankstore.com.ua>. 7. Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 8. Романишин В. О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навчальний посібник / В. О. Романишин, Ю. М. Уманців. – К. : Атака, 2005. – 325 с. 9. Національний Банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

Рецензент
канд. екон. наук,
професор Дікань Л. В.

Стаття надійшла до редакції
17.01.2011 р.

УДК 339.1:656.6

Тертычная Л. И.
Волощук М. В.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УКРАИНЫ НА РЫНКЕ ТРАНШИПМЕНТА В ЧЕРНОМОРСКОМ РЕГИОНЕ

Аннотация. Рассмотрено сравнительный анализ конкурентных позиций украинских портов на рынке обслуживания контейнерных грузопотоков в режиме транshipment в Черноморском регионе по сравнению с портами других стран. Выделены необходимые условия развития на данном рынке системы морского транспорта Украины, а также перспективы их достижения.

Анотация. Розглянуто порівняльний аналіз конкурентних позицій українських портів на ринку обслуговування контейнерних вантажопотоків у режимі транshipment в Чорноморському регіоні порівняно з портами інших країн. Виділено необхідні умови розвитку на даному ринку системи морського транспорту України, а також перспективи їх досягнення.

Annotation. The comparative analysis of the competitive position of Ukrainian ports on the market of container freight services in the mode of transshipment in the Black Sea region is considered. The necessary conditions for development in the market system of maritime transport of Ukraine, its prospects are defined.

Ключевые слова: морской транспорт, контейнерные перевозки, транзит грузов, транshipment, украинские порты, конкуренция, условия развития.